

Йому наснилося, ніби він зачиняє вхідні двері з різнокольоровим склом – тут були і суничні шибки, і лимонні, і, наче хмаринки, білі, і, мов джерельна вода, прозорі. Дві дюжини скелець кольору фруктових напоїв та желе, прохолодні, мов крижинки, а посередині – велике квадратне скло. Він пригадав, як батько піднімав його, малого, вгору. "Дивись!" І за зеленим склом світ ставав смарагдовим, ніби мох, ніби літня м'ята. "Дивись!" Бузкове скло перетворювало всіх перехожих на грона стиглого винограду. [353] І, нарешті, суничне віконце завжди заливало місто рожевим теплом, закутувало світ червонястим світанковим серпанком, а викошений лужок здавався килимком із перського базару. Суничне віконце – найгарніше – викликало рум'янці на блідих щоках людей, зігрівало холодний дощ, запалювало рухливі лютневі завії полум'ям.

– Ах...

Він прокинувся.

Чув, як розмовляють хлопчики, але ще був під владою сну й лежав у пітьмі, прислухаючись до їхніх сумовитих голосів — наче дув вітер, несучи піски з дна висохлих морів до синіх пагорбів; і тоді він пригадав.

"Ми на Марсі", – подумав він.

– Що? – вигукнула спросоння його дружина.

Він і незчувся, що сказав це вголос; намагався лежати так сумирно, як тільки міг. Тепер заціпенів, пойнятий якимсь дивним відчуттям реальності; ось підвелася дружина, почала бродити по кімнаті, підводила бліде обличчя до маленьких, високих віконць їхнього збірного будинку з гофрованого металу, пильно дивилася на яскраві, але чужі зірки.

– Керрі, – прошепотів він. Вона не почула.

– Керрі, – знову прошепотів він. – Я хочу тобі щось сказати. Цілий місяць збирався тобі сказати... завтра вранці буде...

Але дружина, поринувши в свої думи, осяяна блакитним світлом зірок, сиділа і навіть не глянула на нього.

Він міцно заплющив очі.

"Якби ж то сонце ніколи не сідало, – думав лій, – якби ж то зовсім не було ночі". Бо [354] протягом цілого дня він складав збірні будинки майбутнього селища, сини були в школі, а Керрі клопоталася господарством — прибирала в хаті, куховарила, поралася на городі. Але коли сонце сідало, коли вже не треба було висаджувати квіти, грюкати молотком, забивати цвяхи, розв'язувати задачки – тоді до них у пітьмі, наче нічні птахи, зліталися спогади. Ти чуєш, як вони шурхотять по чорному даху, мов перший дощ нового сезону нескінченних дощів. Ти прокидаєшся від холодного дріботіння – але то ніякий не дощ, а просто повільно скапують, цокотять, шелестять, падають, тихо ширяють і летять назустріч світанку спогади.

Дружина поворухнулася, трохи повернула голову.

– Уїлле, – мовила вона нарешті, – я хочу додому.

– Керрі!

– Тут ми не вдома, – сказала вона. Він бачив її очі, блискучі, повні сліз.

– Керрі, потерпи ще трохи.

– Вже всякий терпець урвався!

І наче у сні, вона витягала шухлядки комода, діставала стосики носовичків, сорочки, білизну і складала все це на комод зверху, не дивлячись, просто брала в руки й складала. Це вже давно стало звичкою. Стане отак, витягне речі, постоїть мовчки, а тоді покладе все на місце і з застиглим обличчям знову лягає в постіль і думає. Він боявся: а раптом котроїсь ночі вона спорожнить усі шухляди й дістане старі валізи, що стоять коло стіни?

– Уїлле... – в її голосі не було гіркоти, він звучав тихо, невиразно, безбарвно, мов місячне світло, при якому було видно все, що вона [355]робила. – За оці шість місяців я вже стільки разів по почках говорила тобі це, що просто соромно. Ти тяжко працюєш, будуєш місто. Коли чоловік так важко працює, дружині не слід біdkатися й засмучувати його. Але я мушу виговоритися. Найбільше мені шкода дріб'язку. Навіть сама не знаю, якісь дурниці. Гойдалка перед ґанком. Плетене крісло-гойдалка. Вдома, в Огайо, сидиш літнього вечора, дивишся, хто пройде, хто проїде. І наше чорне розладнане фортепіано. І посуд із гранованого шведського скла. І меблі у вітальні... авжеж, вони громіздкі, достоту стадо слонів, і старі, я й сама знаю. І китайська люстра з підвісками, які дзеленчать від подуву вітерця. Отак сидиш на ґанку липневого вечора, балакаєш з сусідками. Все це дурниці, нісенітниця... так, дрібнички. Але чомусь тільки й думаєш про них, як прокинешся о третій ночі. Ти вже вибач мені.

– Та чого ти вибачаєшся, – мовив він. – Марс — чужинська місцина. Він і пахне дивно, і з вигляду дивний, і на доторк дивний. Я й сам про це думаю ночами. Ми ж бо приїхали з гарного міста.

– Воно таке зелене, – сказала вона. – Навесні і влітку. А восени – жовте й червоне. А який гарний у нас був дім, і який старий, господи, йому років вісімдесят, а то й дев'яносто. Я ночами, бувало, дослухалась, як він розмовляє, шепоче. Адже дерево сухе — поруччя, і ґанок, і пороги. Чого б не торкнувся – все відгукується. Кожна кімната по-своєму. А коли в тебе розмовляє весь дім, це наче родина, що зібралася вночі біля тебе й заколисує. Таких будинків тепер по будують. Щоб дім отак обжити,

потрібні кілька поколінь. А ця хатина, [356] де ми живемо зараз, навіть не знає, що я тут, їй байдуже, жива я чи померла. І голос у неї бляшаний, а бляха ж холодна. В неї і пор немає, щоб усотувати в себе роки. І льоху немає, щоб складати припаси на паступний рік. І горища немає, щоб тримати там торішній мотлох і всяку всячину за попередні роки ще до твого народження; а без горища немає минулого. Якби в нас, Уїлле, було тут хоч щось із того, знайомого, ми б і до нового призвичаїлись. А нам тут усе, геть усе чуже, та й поки віку не звикнеш. Він кивнув у пільмі.

– Я й сам думав про те, що ти кажеш.

Вона дивилася на місячні виблиски, що вигравали на валізах біля стіни. Він побачив, як вона простягла до них руку.

– Керрі!

– Що?

Він підвівся, опустил ноги на підлогу.

– Керрі, я утнув несосвітенну дурницю. Впродовж усіх цих місяців я чую, як ти злякано розмовляєш у сні, і діти не сплять, і вітер гуде, і Марс за стіною – оті висохлі моря і все інше... і... – Він затпувся, проковтнув клубок у горлі. – Ти мусиш зрозуміти, що я зробив і чому я так зробив. Усі наші гроші, які були на нашому рахунку в банку, геть усі паші заощадження за десять років, я витратив.

– Уїлл!

– Я викинув їх, Керрі, присягаюся, змарнував на ніщо. Думав потішити вас приємною несподіванкою. А зараз ось, цієї ночі, і ти, і ці кляті валізи на підлозі, і...

– Уїлле, – мовила вона, обернувшись до нього.— Отже, ми поневірялися тут, на Марсі, [357] заощаджували кожен гріш, а ти собі все змарнував за якихось кілька годин?

– Не знаю, – відповів він. – Певне, я таки дурень несосвітенний. Послухай, незабаром уже й світанок. Встанемо зарання. Підеш зі мною й сама побачиш, що я наробив. Я не хочу тобі нічого казати, побачиш сама. І коли це все дарма, то що ж, ось валізи, а ракети на Землю літають чотири рази на тиждень.

Вона не поворухнулась.

– Уїлле, Уїллс, – шепотіла вона.

-- Нічого не кажи більше, – попросив він.

– Уїлле, Уїлле... – Вона повільно хитала головою, ніби не вірячи. Він відвернувся, простягнувся па ліжку з одного боку, з другого сіла вона й довго не лягала, а дивилася на комод, де лежали охайні стосики носовичків, білизна, її біжутерія – все там, де вона залишила. Надворі вітер, забарвлений місячним світлом, здіймав сонний пил і виповнював ним повітря.

Нарешті Керрі лягла, вона нічого більше не казала, лежала холодна, мов нежива, втупившись у ніч, паче в предовгий тунель, чекаючи коли нарешті почне світати.

Воші встали, тільки-но розвиднілося, але в маленькому збірному будиночку стояла тиша. Вони всі – батько, мати й сини – мовчки вмилися, мовчки вдяглися, мовчки поснідали підсмаженим хлібом, фруктовим соком і кавою, і ця мовчанка викликала бажання закричати, порушити тишу; вони не дивилися одне на одного, кожен стежив за іншим по відображеннях на поверхні тостера, скляного посуду, металевого начиння, де їхні викривлені лиця здавалися цієї ранкової йори відразливо

[358] чужими. Нарешті відчинили вхідні двері-в дім увірвався вітер, що дме над холодними марсіанськими морями, де здіблюються і спадають лише примарні припливи й відпливи синього піску, – вийшли під голе, холодне марсіанське небо й подалися до міста, яке здавалося лиш декорацією ген там, у далекому кінці пустельного величезного кону.

– До якої частини міста ми йдемо? – запитала Керрі.

– До ракетодому, – відповів він. – Але перш ніж ми прийдемо туди, я вам мушу багато чого сказати.

Хлопці вповільнили ходу і тепер ішли позаду батьків, прислухаючись. Батько дивився просто перед себе і, поки говорив, ні разу не глянув на дружипу чи синів побачити, яке враження справляють на них його слова.

– Я вірю в Марс, – говорив він неголосно. — Думаю, настане час, і він по-справжньому буде наш. Ми його переборемо. Ми тут обживемося. Ми не підгорнемо хвоста, не позадкуємо. Я це зрозумів одного дня, рік тому, коли ми щойно прилетіли. Чого ми сюди прибули? – запитав тоді я сам себе. А того, відповів я сам собі, того. Це ніби з лососем, щороку те саме. Лосось не знає, чого пливе туди, куди пливе, але пливе собі та й годі. Пливе проти течії річками, яких він не знає, по бистрині, перестрибує через водоспади і, зрештою, дістається туди, до того місця, де викидає ікру і гине, і все починається спочатку. Назви це родовою пам'яттю, інстинктом – як хочеш, але так воно є. Тому й ми забилися сюди.

Вони йшли у ранковій тиші, неосяжне небо пильно дивилося на них, і білі, мов пара, піски струменіли під їхніми ногами по новому шосе. [359]

– Ось ми й забилися сюди. А куди з Марса? На Юпітер, Нептун, Плутон і ще далі? Авжеж. Ще далі. Чому? Одного дня Сонце вибухне, мов дірявий казан. Бах – і нема Землі. Але Марс, може, й не постраждає; а якщо вий постраждає, то, може, Плутон уціліє, а якщо ні, то що станеться з нами, чи то пак, з нашими правнуками?

Він уперто дивився вгору, в ясне шатро неба кольору стиглої сливи.

– Ну, а ми тоді, може, будемо в якомусь світі, що має тільки номер – скажімо, шоста планета дев'яносто сьомої зоряної системи чи друга планета дев'яносто дев'ятої системи! І так далеко звідси, що, хай йому грець, і в кошмарах навіть не приверзеться! Ми підемо звідси, розумієте, втечемо кудись далі і виживемо! І тут я сказав собі: ага. Ось чому ми прилетіли на Марс, ось для чого люди запускають ракети.

– Уїлле...

– Дай мені закінчити. Це не задля грошей, ні. І не задля всяких видовищ, ні. Це все люди брешуть, вигадують самі собі різні причини. Розбагатіти, кажуть, прославитися. Заради забави, кажуть, щоб не сидіти на тому самому місці. А насправді всередині весь час щось цокає, як ото в лосося, чи в кита, чи там у пайдрібнішого мікроба. І цей годинничок, який цокає в кожній живій істоті, знаєте, що каже? Він каже: йди далі, не засиджуйся на місці, не зупиняйся, пливи й пливи. Мандруй до нових світів, будуй нові міста, щоб ніколи й ніщо не могло вбити Людину. Розумієш, Керрі? Це ж не просто ми з тобою прилетіли на Марс. Від того, що ми встигнемо зробити за своє життя, залежить доля всього людського роду. [360]

Це щось настільки грандіозне, що аж сміх і страх бере.

Сини, не відстаючи, йшли слідом, і Керрі йшла поруч – він це відчував, – і йому хотілося глянути їй в обличчя, подивитись, як вона сприймає його слова, але він стримався.

– Колись,-я тоді ще був хлопчиком, – у нас поламалася сівалка, а грошей полагодити її не було, – ми з батьком вийшли в поле й розсівали насіння руками; то це те саме. Сіяти все одно треба, бо інакше врожаю не збереш. Боже, Керрі, ти лише пригадай, що писалося в недільних додатках до газет: ЧЕРЕЗ МІЛЬЙОН РОКІВ ЗЕМЛЯ ОБЕРНЕТЬСЯ НА КРИГУ!

І я, хлопчисько, ревма ревів, читаючи оті статті. Мати питає – чого це ти? А я відповідаю – плачу, бо мені шкода отих бідолах, котрі тоді житимуть. А мати каже — та не турбуйся ти ними. Але, Керрі, в тому-то й річ – ми таки турбуємося ними. А то б не забились аж сюди. Дуже важливо, щоб Людина з великої літери жила й жила. Для мене Людина з великої літери – це головне. Ясно, я не безсторонній, бо ж сам із цього роду-племені. Але коли й можна досягти безсмертя, про яке так любляють розводитися люди, то лише так – іти далі, засівати Всесвіт. Тоді якщо десь і недорід, ми однаково будемо з урожаєм. Хай на Землі хоч голод, хоч іржа. А на Плутоні чи деінде, у хтозна-якій місцині, котру заселять люди через тисячу років, пшениці вродять. Я просто зсунувся на цьому, Керрі, просто схибнувся. Коли я до цього додумався, то так розхвилювався, що мені хотілося схопити тебе, наших хлопчиків, кожного стрічного і всім про це розповісти. Але потім подумав – це, хай йому чорт, зовсім ні до чого. Бо, подумав я, [361] настане такий день чи ніч, і ви самі почувете, як у вас усередині теж цокають ці годиннички, і ви все зрозумієте, і не треба буде нічого пояснювати. Звісно, Керрі, це надто високі слова і надто великі думки для такої маленької людини, як ото я, що й на зріст невелика, але, присягаюся, все це правда.

Вони йшли пустельними вулицями міста і прислухались до відлуння своїх кроків.

– Ну, а сьогоднішній ранок? – запитала Керрі.

– Зараз і про це скажу, – відповів він. – Якась частка мене теж поривається додому. Але решта каже: якщо ми підемо, всьому кінець. Отож я подумав – чого нам бракує найбільше? Того, до чого ми звикли. Речей наших хлопчиків, твоїх, моїх. І я тут подумав: коли без старого не можна почати нове, то, господи боже мій, я скористаюся тим старим. Пам'ятаю, в підручниках з історії є таке: тисячу років тому люди, коли кочували з місця на місце, носили з собою вогонь — видовбували коров'ячий ріг, клали туди жарини, роздмухували їх цілий день, а ввечері на новому місці розпалювали багаття від тої іскорки, яку зберегли від рання. Вогонь кожен раз новий, але в ньому завжди є щось від старого.

Отже, я почав усе обмірковувати і зважувати. Чи варте Старе всіх наших грошей? – спитав я самого себе. – Ні! Тільки те має ціну, чого ми досягли за допомогою Старого. Гаразд тоді, а Нове варте всіх наших грошей? Чи згоден ти вкласти все в те, що буде невідомо коли? – спитав я самого себе. – Так! – сказав я. – Якщо в такий спосіб я зможу перебороти оте, що штовхає нас назад на Землю, то я ладен жбурнути наші гроші в гас і тернути сірником! [362]

Керрі й сини зупинилися. Вони стояли посеред вулиці, дивлячись на нього так, ніби то зовсім не він, а смерч, що зненацька налетів, мало не звалив їх на землю, а тепер ущухає.

– Сьогодні вранці прилетіла вантажна ракета, – тихо мовив він. – Вона привезла дещо й для нас. Ходімо заберемо.

Вони повільно піднялися по трьох сходинках в порт ракетодому, пройшли по лункій залі до камери схову – її зачинені на ніч двері саме розсувалися.

– Розкажи ще про лосося, – попросив один із хлопчиків.

Сонце вже підбилося високо й припікало, коли вони приїхали з міста в узятому напрокат ваговозі, який був напхом напханий великими й малими ящиками, пакунками й паками – високими, низенькими, довгими, пласкими; все було пронумеровано й чітко надписано: "Марс, Нью Толедо, Уїльяму Прентісу".

– Уїлле, – повторювала Керрі, – Уїлле... Ваговоз зупинився біля збірного будиночка, хлопчики посплигували вниз і допомогли матері вийти. Уїлл якусь хвилю посидів за кермом, а тоді повільно виліз, обійшов ваговоз і глянув на багаж у кузові.

Під обід усі ящики, крім одного, були розпаковані, речі лежали на дні висохлого моря, а вся родина стояла біля них.

– Керрі...

Він підвів дружину до старого ґанку, який стояв скраю.

– Послухай-но, Керрі...

Сходишки зарипіли, зашепотіли під ногами.

– Що вони кажуть, скажи мені, що вони кажуть? [364]

Вона стояла на старезних дерев'яних сходишках, занурившись у свої думи, і не могла вимовити й слова.

Він повів рукою:

– Тут – ґанок, там – вітальня, кухня, три спальні. Частину побудуємо заново, частину привеземо. Звісно, поки що в нас тільки й того, що ґанок, сякі-такі меблі для вітальні та ще старе ліжко.

– Всі наші гроші, Уїлле!

Він усміхаючись обернувся до неї.

– Але ж ти не гніваєшся? Подивись-но на мене! Ні, не гніваєшся. Ми все перевеземо сюди, хай через місяць, хай через рік. І вази з гранованого скла, і вірменський килим, який твоя мати подарувала нам у дев'ятсот шістдесят першому році! І хай собі сонце вибухає!

Вони дивилися на інші ящики, на яких стояли номери й написи: гойдалка перед ґанком, крісло-гойдалка з ґанку, китайські підвіски...

На сходи поставили вхідні двері з маленькими різнобарвними шибками, і Керрі подивилась у сунічне віконце.

– Що ти бачиш?

Але він знав, що вона бачила, бо й сам дивився крізь кольорове скло. То був Марс, холодне його небо потеплішало, мертві моря запалали, пагорби стали схожі на купи суничного морозива, вітер пересував піски, наче жарини. Суничне віконце, суничне віконце, воно вкрило все довкола лагідним ніжним рум'янцем, виповнило душу й очі сяйвом нескінченного світання. Нахилившись до віконця, дивлячись крізь нього, він почув свій голос:

– За рік тут буде місто. З'явиться тіниста вулиця, в тебе буде ґанок, і друзі будуть. Тоді всі ці речі не так уже будуть потрібні. Але ми [365]почнемо з цього, з дрібниць, до яких ми звикли, а щодалі – то більше, і незабаром Марс зміниться так, аж тобі здаватиметься, ніби ти тут прожила вік.

Він збіг по східцях до останнього, ще не розпакованого ящика, обтягнутого мішковиною. Складеним ножем надрізав мішковину.

– Ану, вгадай, що тут? – спитав він.

– Моя кухонна плита? Пічка?

– Ніколи не вгадаєш! – він лагідно всміхнувся. – Заспівай мені пісеньку,— попросив він.

– Уїлле, ти зовсім з глузду з'їхав.

– Заспівай мені пісеньку, варту всіх отих грошей, що в пас були та й загули, – і дідько їх бери! – мовив він.

– Таж я нічого не знаю, окрім "Дженні, Дженні, моє серденько..."

– От і співай її, – сказав він.

Але вона ніяк не могла почати. Він бачив, як безгучно ворушились її вуста, як вона намагалась заспівати – та дарма.

Він рвонув мішковину, засунув руку всередину, мовчки помацав там і почав наспівувати сам; нарешті знайшов те, що шукав, і в ранковому повітрі пролунав чистий акорд фортепіано.

– Ось так,-сказав він. – Тепер заспіваймо що пісню від початку до кінця. Всі разом! Даю сам тон.

Переклад Євгена Крижевича

Джерело: Р.Бредбері. 451 за Фаренгейтом. К.: Веселка, 1985. 368с. – С.: 196-366.